

36. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Humán Tudományi Szekció
Budapest, 2023. április 12-24.
Károli Gáspár Református Egyetem
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

Nyelv és Tér
Zenta város nyelvi tájképe

Jelige: *Burek19*

Pályamunka lezárásának időpontja:
2023. január

2023

Tartalomjegyzék

I. Bevezető	3
II. A nyelvi tájkép fogalmának értelmezése	4
II.1 Nemzetközi kutatások.....	6
II. 2 Nyelvitájkép-kutatások magyar nyelvterületen	7
III. A nyelvi tájkép módszertani kérdéseiről.....	8
IV. Zenta nyelvi tájképe - kutatási kérdés	14
IV. 1 Az eredmények ismertetése	15
IV.1.1 Kereskedelmi kategória	15
IV.1.2 Magánemberek feliratai.....	17
IV. 1. 3 Civil szervezetek szférája	19
IV. 1. 4 Önkormányzati táblák	19
IV. 2 A kutatási kérdés megválaszolása, konklúzió.....	20
V. Kitekintés	21
Bibliográfia	23

I. Bevezető

Borbély Alexandra színművész 2018. november 30-án *Milyen lehet egyvalamilyennek lenni....* címmel tartott előadást a TEDx színpadán.¹ A nemzetközileg is ismert és elismert színésznő felszólalásában gyermekkoráról beszélt, arról az időszakról, amikor konfliktusok hosszú sora kísérte identitásának, nyelvi attitűdjeinek alakulását, formálódását. A magyar és a szlovák nyelv együttélése, egymásra rétegződése vagy éppen elkülönülése sokféle formát öltött szülőfalujában, Nagycétényben, a közeli városban, Nyitrán, a televízión keresztül, Budapesten, s a magyarországi bevásárlásokkor, Győrben. Az egyik győri kirándulás különösen is érdekes volt a kis Szandra számára, mert elámulva látta, hogy az utcákon „magyarul vannak kiírva a dolgok”: rácsodálkozott az „étterem” és „cukrászda” feliratokra. A felvidéki kislányt a szabadság érzése töltötte el, úgy érezte, hogy ha magyar táblák vannak az utcán, akkor bátran lehet beszélni magyarul.

A látható nyelv valóban ilyen nagy hatással van közérzetünkre? A kisebbségben élőknek vajon tényleg ennyire fontos az anyanyelvük vizuális megjelenése lakókörnyezetükben? Borbély Alexandra kétségtelenül nagy hatású előadása az egynyelvű beszélőket is elgondolkodtatja a látható nyelv jelentőségéről, fontosságáról.

A színművész tapasztalatai határon túli, sajátos léthelyzetének köszönhetően egészen eltérőek az anyaországi magyarokéhoz képest, többnyelvűséggel azonban ma már a látszólag egynyelvű közegekben is gyakran találkozhatunk. Termékek csomagolásain, filmekben, weboldalakon, marketinganyagokban, utcai táblákon számos több nyelvből összeálló szöveget olvashatunk, ugyanakkor Borbély Alexandra példáján keresztül azt is láthatjuk, hogy a szövegek egyik legfontosabb értéke nem csupán a tartalomban rejlik, pontosabban magát a tartalmat az azt átadó nyelv is befolyásolhatja, árnyalhatja. A használt nyelven keresztül ugyanis megjelenik a tábla írójának és olvasójának a tudása², hovatartozása, attitűdje³, sőt a művésznő élménybeszámolójából még az is kitűnik, hogy az utcai táblák akár a gyermekek első olvasóleckéiként is szolgálhatnak⁴.

A körülöttünk lévő valóságban megjelenített nyelvi jelek sokfélesége természetesen akár egy egyszerű osztálykiránduláson is feltűnhet. A határon túli magyarlakta területeket

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=Wo3HP1jwuIU> (Utolsó megtekintés: 2023. január 3.)

² Spolsky, B. - Cooper, R.L. (1991) *The Languages of Jerusalem*, Clarendon Press, Oxford. 81-84.

³ Landry, R. - Bourhis, R.Y. (1997) *Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study* In: *Journal of Language and Social Psychology* 16, 23–49.

⁴ V.ö. Lengyel, Zs.. (2004) *Az írott nyelv mint az elsajátítás tárgya*, In: *Magyar Nyelvőr*, 128: 94.

felvedezve sokan megtapasztalhattuk a különböző települések feliratain, tábláin, útjelzőin, reklámjain a magyar nyelv jelenlétét vagy éppen hiányát. Így történt ez velem is a 2019 júniusi, kárpátaljai osztálykirándulásunkon. Szembetűnő volt, hogy kevés a magyar nyelvű felirat, még a kifejezetten magyar vonatkozású helyszíneken is. Erről a kirándulásról hazatérve fogalmazódott meg bennem, hogy érdekes lenne részletesebben megvizsgálni egy olyan határontúli települést, mely jelentős számú magyar nyelvű lakossággal rendelkezik, elsősorban azzal a céllal, hogy feltárjam, vajon az együtt élő eltérő nyelvű közösségek arányát visszatükrözi-e a vizuális nyelv az adott városban, vagy a demográfiai adatok módosulnak, torzulnak a nyelvi tájképben. Kutatásom helyszínéül egy délvidéki várost, Zentát választottam, ahol a lakosság többségében magyar anyanyelvű és identitású. Vizsgálatom részleteinek bemutatása előtt azonban szükséges felidézni a nyelvi tájkép kutatásának eddigi eredményeit, a mára már csaknem autonómmá váló tudományág néhány évtizedes történetét.

II. A nyelvi tájkép fogalmának értelmezése

Minden közösség, település vagy nagyobb város egyedi nyelvi tájképpel rendelkezik, így bárhol indokolt lehet egy ilyen jellegű kutatás elkészítése, mégis egyértelműen kiemelkednek bizonyos régiók, ahol az elvégzett nyelvitájkép-elemzések száma magasabb. A közös tulajdonság e területek között a beszélőközösség nyelvhasználatának komplexitása, mely több nyelvváltozatból, akár különböző nyelvből tevődik össze. A témával foglalkozó első kutatások egyike az *English on Keren Kayemet Street* című tanulmány⁵, mely egy nyugat-jeruzsálemi utca tábláin követte nyomon az angol nyelv jelenlétét.

A nyelvi tájkép ugyanakkor sosem statikus; folyamatosan formálódik a globalizáció, a népvándorlás, a gazdasági érdekek, az attitűdök változásával. A vizuális tér az alulról és felülről jövő erők együttműködésével, esetleg harcával alakul ki.

A nyelvi tájkép terminus definícióját a vonatkozó szakirodalom általában Landry és Bourhis 1997-ben publikált munkájából veszi át. A szerzőpáros a következőképpen határozza meg a nyelvi tájkép (Linguistic Landscape = LL) fogalmát:

„The language of public road signs, advertising billboards, street names, place names, commercial shop signs, and public signs on government buildings

⁵ Rosenbaum, Y. és sztsai (1977) *English on Keren Kayemet Street*, In Fishman, J. A. - Cooper R. L. - Conrad, A.W., *The Spread of English*, Newbury House, Rowley, MA.

combines to form the linguistic landscape of a given territory, region, or urban agglomeration.”⁶

A definíció tehát hat területet nevez meg, melyek egy település nyelvi tájképét alkotják; ezek az útjelző táblák, a reklámtáblák, az utcanevek, a helynevek, a kereskedelmi és a helyhatósági épületek feliratai. Landry és Bourhis szerint e vizuális nyelvi jelek egyrészt informatív, másrészt szimbolikus funkcióval rendelkeznek. Utóbbi kapcsán a szerzők megjegyzik, hogy a nyelvitájkép-elemzés fontos kritérium lehet azokban a szociolingvisztikai kutatásokban, melyek egy adott kisebbségi nyelv etnolingvisztikai vitalitását igyekeznek meghatározni. Landry és Bourhis tehát a szociolingvisztikához, azon belül a nyelvtervezéshez kapcsolja a nyelvi tájképet mint kutatási területet, s ennek illusztrálására a szerzők cikkükben több olyan korábbi tanulmányt idéznek, melyek a nyelvpolitika körébe sorolhatók. A hivatkozott írások között van többek között például Belgium és Québec térségének elemzése abból a szempontból, hogy a nyelvtervezési tevékenység során a látható nyelvi jelek kihelyezését hogyan lehet szabályozni⁷.

A kiindulópontul szolgáló meghatározás azonban kiegészítésre szorul, erre hívja fel több tanulmányban⁸ a figyelmet Gorter; szerinte nyelvi tájképen nem csupán a vizuális realitás, a kihelyezett táblák és azok szemiotikai tulajdonságai értendők, mivel az újabb kutatások már más területekre is kiterjednek. Az a kritérium, mely a közterületi elhelyezésű táblákat jelöli meg a vizsgálat tárgyaként, elavulni látszik, hiszen egyre több nyelvitájkép-elemzés születik például az iskolai vagy éppen a kiberterekről. Így a definíciót érdemes lehet kiegészíteni a nyelvi tájkép ernyője alá vonható minden olyan jelenséggel, amely a nyelvhasználatot befolyásolja: attitűdök, identitások, ideológiák, de a dialektusok, a vizuálisan megjelenő nyelvek kapcsolata, is mind a nyelvi tájkép részét alkotják, és az ezek felkutatására szolgáló interjúk is a fogalomhoz sorolhatóak.⁹

⁶ Landry, R. – Bourhis, R (1997) i. m. 25. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>

„Egy adott terület, régió vagy városi agglomeráció nyelvi tájképét a hivatalos útjelző táblák, a reklámtáblák, utcanevek, helynevek, kereskedelmi egységek feliratai és kormányzati épületek hivatalos táblái adják.”

⁷ Verdoodt, A. (1973) *La protection des droits de l'homme dans les États plurilingues*, F. Nathan, Paris.

Corbeil, J. (1980). *L'aménagement linguistique du Québec*, Guérin, Montréal.

⁸ Gorter, D. (2019) *Methods and Techniques for Linguistic Landscape Research: About Definitions, Core Issues and Technological Innovations*, Pütz, Martin, and Neele Mundt. "Expanding the linguistic landscape." Bristol, Multilingual Matters 41-42.

⁹ Gorter, D. -Aiestaran J., Cenoz, J. (2012) *The revitalization of Basque and the linguistic landscape of Donostia-San Sebastián*. DOI:10.1057/9780230360235_9

II.1 Nemzetközi kutatások

A nyelvi tájkép felrajzolására irányuló kutatások kezdetben jobbra olyan területeken zajlottak, ahol kétnyelvűség; általában egy többségi és egy kisebbségi nyelv jelenléte, együttélése volt a jellemző, s ezek a vizsgálódások azt elemezték, hogy egy-egy történetileg, társadalmilag és földrajzilag meghatározott térség nyelvpolitikája és nyelvhasználati gyakorlata, ezen belül vizuális nyelvhasználata között milyen összefüggések, konvergenciák vagy divergenciák lehettek fel. 2006-ban az *International Journal of Multilingualism* egész számot szentelt a témának; Izrael, Thaiföld, Japán példáján, illetve Spanyolország és Hollandia összehasonlításán keresztül mutatta be bizonyos nyelvcsoporthoz helyzetét a nyelvi tájkép tükrében.¹⁰ A folyóiratban publikált esettanulmányok szerzői kvantitatív módszerrel dolgoztak, fényképek segítségével hozzávetőlegesen ezres nagyságrendben dokumentálták a vizsgált területek közterein látható verbális jeleket.

Az őshonos kisebbségek és a többség együttélésének vizuális lenyomatát elemző írások mellett hamar megjelentek a globális városokat¹¹, valamint a nehezen integrálódó gazdasági menekültek nyelvi sokféleségét felvonultató területeket¹² bemutató tanulmányok is. A migrációs nyomás napjainkban Európa számos országában jelen van, ezek közül az egyik legösszetettebb Olaszország helyzete, ahol a soknyelvű bevándorló réteg jobbra olyan dél-olasz városokban él, ahol az olasz köznyelv mellett fontos a regionális nyelvváltozat és a dialektusok jelenléte is. Ilyen város például a szicíliai Palermo, melynek nyelvi tájképével kapcsolatban Mari D'Agostino megjegyzi, hogy a városba érkező bevándorlók helyzetét nehezíti, hogy többségük írástudatlan, azaz amellett, hogy a befogadó nyelvi közeg már önmagában is többnyelvű, tehát a nyelvi integráció egy sajátos repertoárral rendelkező komplex beszélőközösségen belül zajlik, a régió ellátórendszereinek azzal a kihívással is szembe kell nézniük, hogy az érkezőket mindenekelőtt írni-olvasni kell megtanítani¹³. Ez a jellemző pedig a nyelvi tájképet is alakítja, hiszen a tájékoztató táblákon nem elegendő csupán verbális jeleket alkalmazni. Az olasz szakirodalomból hazánkban sokat idézett Monica Barni - Carla Bagna szerzőpáros¹⁴ is a bevándorlók nyelvi integrációjának kutatása révén jut el a nyelvtájkép-elemzéshez, melynek kapcsán megállapítják, hogy egy etnikai közösség

¹⁰ *International Journal of Multilingualism*, 2006, 3.

¹¹ Sassen S. (2005) *The Global City: Introducing a Concept*, In: Brown Journal of World Affairs, 12, 2, 27-43.

¹² Vertovec, S. (2007), *Super-diversity and its Implications*, In: Ethnic and Racial Studies, 30, 6, 1024-1054.

¹³ D'Agostino M. (1996) *Spazio, Città, Lingue. Ragionando su Palermo*, in "RID Lingue dialettali società" XX, Clueb, Bologna, 35-87.

¹⁴ Barni, M., Bagna, C., (2010) *Linguistic Landscape and Language Vitality*. In: E. Shohamy, E., Ben-Rafael, M. Barni (eds), *Linguistic landscape in the city*, Clevedon, Multilingual Matters: 3-18.

számaránya és etnolingvisztikai vitalitása között nem szükségszerűen mutatkozik közvetlen kapcsolat. E kutatási eredménynek a továbbgondolása Bagna és Bellinzona egy friss, 2021-es tanulmányában olvasható, melyben a dialektusok vitalitása és ezeknek a nyelvi tájképben, különösen pedig az iskolai tájképben való megjelenésének/megjelenítésének elemzése során a szerzők ismét arra a következtetésre jutnak, hogy a nyelvi/etnikai vitalitás és ennek vizuális reprezentációja nem mutat egyenes arányosságot¹⁵.

II. 2 Nyelvitájkép-kutatások magyar nyelvterületen

A nyelvi tájképpel kapcsolatos vizsgálatok Magyarországon és a különböző határontúli területeken egyaránt nagy népszerűségnek örvendenek. A kezdetben egymástól elszigetelt kutatásokat Bartha Csilla elnöklétével az MTA Nyelvtudományi Intézetének Többszínűség Kutatóközpontja egy konferencia keretében igyekezett összefogni, illetve az addig elért eredményeket összegezni. A műhelykonferenciára *A nyelvi tájkép elmélete és gyakorlata: Kárpát-medencei kisebbségi körkép* címmel 2013 májusában került sor. A tanácskozás előadói főként a kisebbségi helyzetben élő magyar közösségek vizuális nyelvhasználatát elemezték, a konferencián felszólalt többek között Petteri Laihonon, Csernicskó István, Borbély Anna, Szabó Mihály Gizella, Szoták Szilvia, Sándor Klára és még sokan mások¹⁶.

A 2013. évi esemény folytatásának tekinthető a 2017-ben Csíkszeredában *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* címmel tartott konferencia, mely már kibővített tematikával dolgozta fel a problémakört. Az utcák feliratainak elemzésén kívül a kutatásokban itt már megjelennek az oktatási intézmények belső tereinek elemzései, sőt a virtuális térben zajló kommunikáció is az elemzendő nyelvi létformák sorába lép¹⁷.

A magyarországi nemzetiségek nyelvi tájképéről az idézett konferenciákkal párhuzamosan jóval kevesebb tanulmány született, ezt a hiányt azonban egy 2020-ban pdf formátumban megjelent tanulmánykötet igyekezett pótolni¹⁸. A kötet bevezető tanulmánya Borbély Anna munkája, aki egy összegző cikkben mutatta be a magyarországi nemzetiségekkel kapcsolatos nyelvészeti kutatások előzményeit és eredményeit. A kiadvány *A nyelvi tájkép*

¹⁵ Bagna, C. - Bellinzona, M. (2021) *Linguistic landscape e dialetti italo-romanzi: usi, ruoli e atteggiamenti*, In: La presenza dei dialetti italo-romanzi nel paesaggio linguistico Ricerche e riflessioni, Bernini, G. - Guerini, F. - Iannaccaro, G. (eds.), Bergamo University Press, Bergamo.

¹⁶ A konferencia eredményeinek összefoglalóját ld.: Bartha, Cs. - Laihonon, P. - Szabó, TP (2013) *Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben* In: PRO MINORITATE 22 (3), 13-28.

¹⁷ Tódor E. - Tankó E. - Dégi Zs. (szerk.) (2018) *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség*, Scientia, Kolozsvár.

¹⁸ Borbély A. (szerk.) (2020) *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*, Nyelvtudományi Intézet, Budapest. http://www.nytud.hu/publ/nemzetisegi_nyelvi_tajkep/nemzetisegi_nyelvi_tajkep.pdf (Utolsó megtekintés: 2022. december 20.)

elmélete és gyakorlata – Magyarországi nemzetiségi körkép című 2019. évi konferencián elhangzott előadások írott változatát gyűjti egy kötetbe, a cikkeket bőséges képanyag illusztrálja.

A nyelvitájkép-kutatások napjainkban többféle irányban folytatódnak, a tudományterület eredményeit sokféle kontextusban használják. Ezek közül most csupán az oktatást emelem ki; mind az anyanyelv-pedagógiában, mind az idegennyelv-oktatásban találhatunk olyan anyagokat, melyek a nyelvi tájkép mint tudomány eredményeit használják fel¹⁹.

III. A nyelvi tájkép módszertani kérdéseiről

A nyelvitájkép-elemzés módszertanának²⁰ ismertetése előtt érdemes a kutatandó település kiválasztását megindokolni. Habár a nagyvárosok utcáin látott feliratok nyelvhasználatát manapság főként a McDonald's-izáció²¹ befolyásolja, bizonyos településeken ennél talán még különlegesebb jelenség figyelhető meg: ilyen az anyaország határain kívül eső kisebbségi nemzetiségek közösségeiben fellelhető többnyelvűség. Az országos többséggel szembenálló kisebbség ráadásul helyenként olyan településeken él, ahol az adott közösség nem kisebbségben, hanem éppenséggel többségben van, s ez a demográfiai összetétel a nyelvi tájkép szempontjából is komplex módon és helyenként ellentmondásosan mutatkozik meg.

Zenta esetében elmondható, hogy a szerb közösséggel szemben, mely országosan a többséget alkotja, itt egy jelentős többségben élő magyar etnikumú csoportot találunk²². Ezen a különleges demográfiai összetételű településen várhatjuk azt, hogy az etnolingvisztikai jelenségek egyedi alakot öltenek, s ezek a sajátosságok a nyelvi tájképen is megjelennek.

A nyelvi tájkép elemzésének munkafolyamatát két fő elemre bonthatjuk: kvantitatív adatgyűjtésre és elemzésre, valamint kvalitatív vizsgálatra. E két megközelítés ötvöztetésével mérhetjük fel a különböző nyelvek előfordulása mellett a közösség és a látható nyelvek kapcsolatát is, hiszen számszerű összehasonlításokon kívül szükségünk van a

¹⁹ Gorter, D - Cenoz J. - van der Worp, K. (2021) *The linguistic landscape as a resource for language learning and raising language awareness*, In: Journal of Spanish Language Teaching, 8:2, 161-181, DOI: [10.1080/23247797.2021.2014029](https://doi.org/10.1080/23247797.2021.2014029)

²⁰ A tanulmányokról részletesebben ld. Gorter, D. (2017) *A nyelvi tájkép tanulmányozása: bevezetés a tudományterületbe*, In: Regio, 3: 31-49.

²¹ Heller, M. (2003) *Globalization, the new economy and the commodification of language*. In: Journal of Sociolinguistics 7 (4), 473-492.

²² 2002-es népszámlálás, Stanovništvo, nacionalna ili etnička pripadnost, podaci po naseljima 1. kötet. (szerbül) Belgrád: Republički zavod za statistiku. 2003.

nyelvhasználatnak a közgazdaságtan, a szociológia, és természetesen a nyelvészet felőli magyarázatára is.

A kvantitatív munka a vizuális realitás számbavételével kezdődik, melynek első lépése az adatgyűjtés. Ahogyan azt a szakirodalom²³ is gyakran kiemeli, a mai nyelvész eszköztára sokkal fejlettebb a korábbiaknál, a nagy tárhelyű digitális kamerák (mobiltelefonok) elterjedése sokkal elérhetőbbé tették e kutatási formát. Ennek köszönhetően az elmúlt időből származó nyelvitájkép-kutatások közös kezdőpontja a táblák fényképezése.

Fontos megjegyzés, hogy nagyobb városok dokumentálásakor a bejárt és fényképezett útvonal, terület kiválasztása is döntő jelentőségű, hiszen a különböző kisebbségi nemzetiségek élhetnek elkülönülő városnegyedekben vagy a többségi társadalommal homogén területeken; nyelvüket felvállalhatják ettől függően többé vagy kevésbé; mindezek befolyásolják az üzletek tábláinak nyelvhasználatát, a többnyelvű feliratok gyakoriságát, stb. A mintavételezés helyszínének kiválasztása gyakran főbb közlekedési útvonalak mentén történik: Tulp igen korai munkájában a brüsszeli villamosútvonalakat követve dolgozott²⁴, Hult San Antonio-i kutatásában pedig a várost behálózó autópályákat dokumentálta²⁵. Alternatív támpontot a nagyobb gyalogosforgalommal rendelkező bevásárlónegyedek, főutcák jelentenek: a korábbiakban idézett Rosenbaum-cikk *Keren Kayemet* utcát vizsgálja; Cenoz és Gorter két, főleg kereskedelmi tevékenységnek helyet adó körutat elemez²⁶; de bevásárlóközpont is lehet korpuszgyűjtés helyszíne²⁷. Egyértelmű, hogy egy várost több, különböző értelmezési sík alapján is vizsgálhatunk, s természetesen tekintetbe kell vennünk e kutatási diszciplína tudományközi jellegét is.

Az általam vizsgált Zenta városa közepes méretű településnek tekinthető, így itt elegendő volt a táblasűrűség szerint haladnom. Ennek megfelelően a belváros főbb csomópontjait dokumentáltam, hiszen főként itt zajlik kereskedelmi tevékenység, a bevásárlóközpontok, boltok, a piac is itt találhatóak. Útba ejtettem több önkormányzati,

²³ Blommaert, J (2012) *Chronicles of complexity. Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes*, Tilburg University, Tilburg, 5. Gorter, D. (2006) *Further Possibilities for Linguistic Landscape Research*. In D. Gorter (szerk.) *Linguistic Landscape (A New Approach to Multilingualism)*; 83. Clevedon, UK: Multilingual Matters.

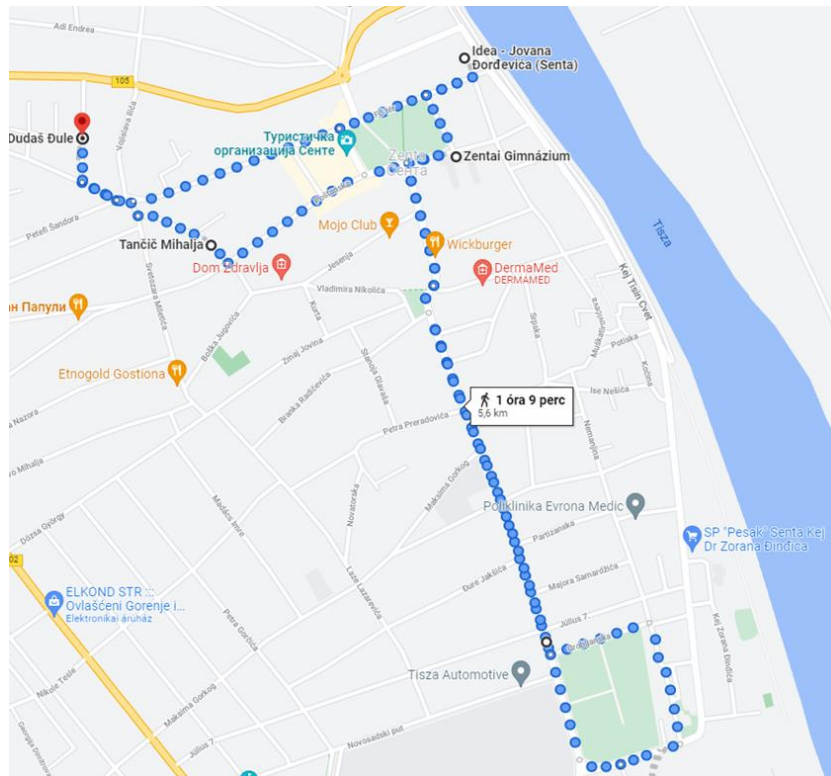
²⁴ Tulp, S. M. (1978) "*Reklame en tweetaligheid: Een onderzoek naar de geografische verspreiding van franstalige en nederlandstalige affiches in Brussel*." *Taal en Sociale Integratie* 1, 261-288.

²⁵ Hult, Francis M. (2014) "*Drive-thru linguistic landscaping: Constructing a linguistically dominant place in a bilingual space*." DOI: 10.1177/1367006913484206

²⁶ Cenoz, J. and Gorter, D. (2006) *Linguistic landscape and minority languages*. DOI:10.1080/14790710608668386

²⁷ Trumper-Hecht, N. (2009) *Constructing national identity in mixed cities in Israel: Arabic on signs in the public space of upper Nazareth*. In: Shohamy E. - Gorter D. *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* 238–252, London, Routledge.

kormányzati, polgári épületet, például iskolát is. A város külterületeit a táblák sporadikus és ritka előfordulása miatt a vizsgálat szempontjából mellőzhetőnek tartottam, véleményem szerint a kutatás reprezentativitása emiatt nem sérült. A fényképek 2021 októberében készültek.

1. kép: A kutatás adatgyűjtése során bejárt hozzátétőleges útvonal

Egy további kérdés a “unit of analysis”, azaz a kutatási egység, jelen esetben az “egy felirat”-ként értelmezett tartomány megállapítása. Ennek két fő alternatívája jelenik meg a szakirodalomban, ez lehet egy “bármilyen szöveg, mely egy térben meghatározható keretben helyezkedik el”²⁸ vagy “egy üzlet vagy intézmény utcafrontjának teljessége”²⁹. Habár kijelenthető, hogy az előbbi definíció számít szűkebbnek, de ez sem mentes korlátoktól, hibalehetőségektől. Egyrészt előfordulhatnak különböző táblákból képzett, összetartozó feliratok, melyek besorolása így sokszor kétségesé válik, de a fő problémát az olyan ismétlődő (főként kereskedelmi kihelyezésű) feliratok jelentik, mint például egy cégér. Így akár egyetlen

²⁸“any piece of text within a spatially definable frame”

Backhaus, P. (2007) *Linguistic Landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo*. 66. Clevedon, Multilingual Matters.

²⁹“the larger whole of the establishment (i.e. façade of a shop or house) as the unit of analysis”

Cenoz, J. - Gorter, D. (2006) *Linguistic landscape and minority languages*. In: Gorter, D.(szerk.) *Linguistic landscape: A new approach to multilingualism* 71. Clevedon, Multilingual Matters.

üzlet is nagyban torzíthatja a nyelvi tájképről készült statisztikát. A második definíció leegyszerűsíti az ilyen dilemmákat, de végeredményként még további szempontok bevonása mellett is egy kevésbé árnyalt képet eredményez.

A kérdések sorát folytatva érdemes megemlíteni a Gorter által 2006-ban felvetett problémát³⁰, mely a mozgó feliratokkal kapcsolatban merül fel. Habár a szerző ezt főként a tömegközlekedési eszközökön szereplő feliratok esetére vonatkoztatta, rögtön kiegészíthetjük felvetését a még kisebb mozgó feliratok, mint például a ruhadarabok, a szórólapok, sőt a digitális feliratok csoportjával is. Mivel ilyen jellegű feliratok a zentai városkép esetében nem merültek fel tömegesen, kutatásomban erre a kérdéskörre nem térek ki.

A város bejárása, rövid megismerése után elemzésemben a (többnyire) táblánkénti besorolás mellett döntöttem, de a totálok készítése így is praktikus döntésnek bizonyult a részletfotók helyett. A bevett besoroláson e tanulmány egyetlen pragmatikus korrekciót végez: a Covid-járvány többek között a nyelvi tájképet is sokként érte; az eredmények normalizálása érdekében az ezzel kapcsolatos szabályzásokat, figyelemfelhívásokat összesítve értelmeztem.

A kvantitatív elemzés alapját jelentő számszerű összehasonlítások előfeltétele a kutató által kiválasztott szempontok szerinti kategorizálás. A kihelyezett táblák minősítése mindenképpen figyelembe veszi azok alulról vagy felülről (top-down, bottom-up/grassroots³¹) szerveződő jellegét, valamint a felirat ehhez tartozó kategóriáját (pl. Ben-Rafael és szerzőtársai besorolása szerint³² közintézmények, tájékoztató táblák, hirdetmények, utcatáblák az előbbi, bolti táblák, magáncégek feliratai, magánfeliratok az utóbbi esetben). Városrészekben elkülönülő kisebbségi csoportok esetén fontos szempont a táblák földrajzi helyzete, a városrész jellege és az ott élők kulturális hovatartozása, társadalmi osztálya.

A táblák szemiotikailag is több aspektusban vizsgálhatóak, pl. a megjelenő nyelvek száma, sorrendje; a betűk színe, mérete; a táblán belüli helye; a nyelvek ezekből adódó, egymáshoz viszonyított fontossága.³³

Egy további elemzési lehetőség a nyelvek közötti fordítás típusa. Ebből a szempontból Reh négy jelenséget különít el³⁴: a *duplikáció* során a feliraton megjelenő két nyelv tartalmában

³⁰ Gorter (2006) i. m.

³¹ Blommaert, Jan. (2008) *Grassroots Literacy: Writing, Identity and Voice in Central Africa* DOI:10.4324/9780203895481

³² Ben-Rafael, E. - Shohamy, E. _ Amara, M. H., - Trumper-Hecht, N. (2006) *Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel*. In: International Journal of Multilingualism, 3(1), 14.

³³ Gorter, D. (2006) i. m. DOI: 10.1080/14790710608668382

³⁴ Reh, M.. (2004) *Multilingual writing: A reader-oriented typology—with examples from Lira Municipality (Uganda)* DOI: 10.1515/ijsl.2004.2004.170.1

megegyező; *töredékes*, amennyiben az információ teljessége csak az egyik nyelven szerepel; *átfedés* esetén a két nyelv tartalmaz közös és eltérő elemeket is; *kiegészítő* típusú, ha nincs azonos információ két nyelven és mindkét nyelv ismerete szükséges a dekódoláshoz.

Habár a jelen kutatás csupán két dimenzió mentén rendszerezi a képeket (nyelv és kategória), a már felsorolt, további szempontokat is számba veszi és ki is egészíti azokat. A nyelvek szerinti besorolás a következő alkategóriák szerint történt: magyar, szerb, kétnyelvű magyar-szerb, angol, egyéb (gondolva az egyéb nyelvkombinációkra, mint magyar, szerb, angol).

Az elemzésben felállított kategóriák megállapításakor Petteri Laihonon *Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban* című tanulmányát³⁵ vettem alapul, így adódtak a *nemzetközi, állami, önkormányzati, kereskedelmi, egyházi, civil szervezetek, magánszemélyek* kategóriák. E rendszerezést a Zentán megfigyelhető jelentős mennyiségű *politikai* tartalmú tábla miatt kiegészítettem ennek külön kategóriájával, így elkerülhetővé vált a rendszerezés torzulása.

Elsőként fájlnev szerint táblázatba soroltam a táblákat e két tengely mentén, majd az SPSS által értelmezhető formátumba transzformáltam a kapott adatokat, (a folyamat végére egyértelművé vált, hogy az előbbi lépés redundáns volt). A kapott adathalmazon kereszttáblás elemzést, khi-négyzet próbát, korrelációelemzést végeztem, ezek funkciója a következő: a kereszttáblás elemzés összegzi az előfordulási arányokat kategóriák és nyelvek szerint, majd ezek minden metszetére (pl. magyar nyelvű kereskedelmi tábla) várható értéket produkál. Ez majdnem minden korpusznál fontos és hasznos kvantitatív elemzés, hiszen ritkán fordul elő olyan mintavételezés, ahol legalább egy szempont szerint egyenlő az eloszlás. Az utcán elhelyezett táblák kategóriánkénti eloszlása kifejezetten változó, így érdemesnek tartom bevonni ezt az elemzési módot is a LL kutatások során.

A khi-négyzet próba és az arra épülő Cramer-féle V együttható elemzésével egy adathalmaz szignifikanciáját, korrelációját elemezhetjük: az előbbi teszt lényege, hogy egy adathalmaz két részhalmaza (kategóriája) között van-e kapcsolat, azaz hogy a részhalmazokban megjelenő esetszámok eltérnek-e a véletlentől, ennek legelterjedtebben használt verziója a Pearson-féle, e kutatás is ezt a próbát alkalmazza; Cramer együtthatója pedig két kategorikus érték korrelációját méri egy adathalmazban. Ezek gyakorlati működését az eredmények ismertetésénél fejtem ki.

³⁵ Laihonon, P.. (2012) *Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban*. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 14(3): 27-49.

A kvantitatív elemzési módszerek mellett számba kell vennünk a kvalitatív megközelítésben rejlő lehetőségeket is. Benő Attila kolozsvári kutatásában³⁶ főként a nyelvhasználat kvalitatív hátterét tárja fel. Megállapítja, hogy a nyelvi tájképet erősen meghatározó tényezők a következők: *“nyelvpolitika, nyelvi ideológiák, nyelvek etnolingvisztikai vitalitása, identitásképzés és - erősítés, többnyelvűségi helyzetben a nyelvek viszonya, diglosszia jellegű funkcionális eltérések, a nyelvek jogi státusza, nyelvi tervezés, nyelvek presztízse, politikai és szimbolikus hatalmi viszonyok.”*³⁷ Benő tanulmányában kitér az *egy állam – egy nemzet – egy nyelv* ideológiájának domináns megjelenésére is, amely Romániában a magyart és a további nemzetiségi nyelveket nemkívánatosnak tekinti.

Egy példát említve: Kolozsvár esetében a *nyelvpolitika* nemcsak állami, de helyi szinten is korlátozza a magyar nyelv “publikus” megjelenését, ezt jól példázza a *Most-Acum mozgalom* által kihelyezett, *Primăria Municipiului Cluj-Napoca – Kolozsvár Polgármesteri Hivatala* kétnyelvűsített banner esete, melynek alsóbb, magyar nyelvű részletét a kihelyezést követő néhány óra elteltével a polgármesteri hivatal alkalmazottai egyszerűen levágták³⁸.

Egy adott terület nyelvpolitikáját meghatározó és ahhoz társítható gondolatrendszer, a *nyelvi ideológiák* és *attitűdök* tudatos vagy tudattalan módon befolyásolják és magyarázzák a társadalom, etnikum viszonyulását egy adott nyelvhez, annak használóihoz. Lanstyák *a konzervativizmust, a nacionalizmust, a purizmust, a vernakularizmust, az internacionalizmust, a standardizmust, a homogenizmust és a pluralizmust* emeli ki tanulmányában³⁹, mint magyar nyelvközösségekhez köthető ideológiákat. Ahogy Benő is leírja, ezek egymástól nem mindig elválasztható fogalmak, egy adott nyelvközösség szociolingvisztikai, történelmi helyzetétől függően, változatos kombinációkban jelenhetnek meg. Románia példáját folytatva, a *lingvicizmus* (és az ahhoz tartozó *monolingvizmus*), azaz a nyelv-alapú hátrányos megkülönböztetés jelenléte erősen érzékelhető a mindennapokban a kisebbségi nyelv értékvesztettségén, annak nemlétező intézményi támogatottságán keresztül⁴⁰.

Kutatásomban végül kitérek az *etnolingvisztikai vitalitás* kérdésére is, melynek komponenseit Ehala tanulmányából⁴¹ veszem: ezek a *generációk közötti továbbadás, demográfia, intézményes támogatottság, társadalmi kohézió, érzelmi kötődés*.

³⁶ Benő A.. (2018) *Névtáblák, ideológiák, szimbolikus jelentések*. In: Tódor E., Tankó E., Dégi Zs. (szerk.), *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség: Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár: Scientia. 43-54.

³⁷ uo. 43. o.

³⁸ uo. 49. o.

³⁹ Lanstyák I. (2009) *Nyelvi ideológiák és filozófiák*, In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 11(1): 27-44.

⁴⁰ Benő A. (2018) i.m.

⁴¹ Ehala, M. (2010) *Refining the notion of ethnolinguistic vitality*. In: International Journal of Multilingualism, 7(4), 363–378.

Összegzésként elmondható, hogy kutatásom főként kvantitatív elemzésre épül, az általam vizsgált kvalitatív szempontokat az említett tanulmányokból emeltem ki.

IV. Zenta nyelvi tájképe - kutatási kérdés

A szakirodalmi kitekintés és a nyelvitájkép-elemzés módszerének vázlatos ismertetése után számba vehetjük az általam végzett zentai terepmunka kérdéseit és az ezekre adható válaszokat.

Etnikum	Népesség	%
Magyar	18,441	79.09%
Szerb	2,533	10.86%
Roma	595	2.55%

1. ábra: Zenta etnikai összetétele

Ahogy arra már a bevezetőben utaltam,

Zenta helyzete különleges: Vajdaság etnikailag és nyelvileg rendkívül sokszínű, heterogén terület, Zentán például magyar többség áll szemben⁴² a szerb közösséggel, azaz a nyelvi kisebbségi csoport lokálisan többségi helyzetben él. Így fogalmazódott meg bennem a kérdés: vajon ez az ellentmondás miként tükröződik a nyelvi tájképben? A demográfiai viszonyok vagy inkább a nyelvek közötti státuszkülönbség lesz a meghatározóbb?

Hipotézisem szerint a táblák nyelvezetére a kétnyelvűség lesz jellemző, és egy további megfigyelhető jelenség lesz a szerb előfordulásának egyenes arányossága a tábla hivatalos jellegével, így várhatóan a nemhivatalos színtereken a magyar, míg a hivatalos szférában a szerb lesz a domináns.

Az elemzésben használt módszeremet röviden összefoglalva: 2021 októberében mintegy ezer fényképet készítettem Zenta belvárosában. A szelektálás után n=835 táblát kategorizáltam, nyelvek és a laihoneni (nemzetközi, állami, önkormányzati, kereskedelmi, egyházi, civil szervezetek, magánszemélyek) + politika kategóriák szerint, majd SPSS segítségével khí-négyzet próbát, korrelációelemzést és kereszttáblás elemzést végeztem, végül kvantitatív vizsgálatomat megpróbáltam minél több kvalitatív megfigyeléssel kiegészíteni.

⁴² "Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији" stat.gov.rs. Republički zavod za statistiku. (Utolsó letöltés: 2023. jan. 10.)

IV. 1 Az eredmények ismertetése

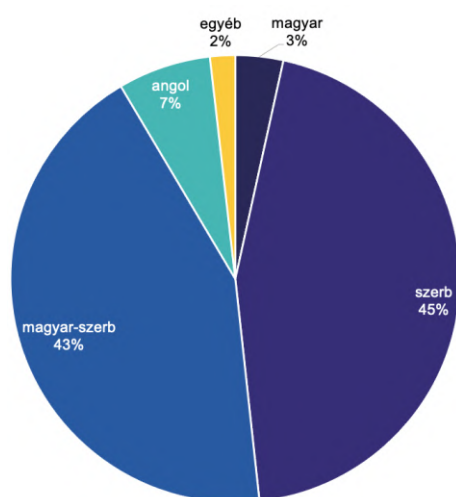
Eredményeim ismertetését a statisztikai értékekkel kezdem: a Pearson-féle khi-négyzet próba három ezredes szignifikanciát, a Cramer-féle V számítás 0.316-es értéket produkált. Előbbi szerint kutatásom adatgyűjtése szignifikáns, utóbbi a szakirodalom szerint mérsékelt

korrelációt jelez.⁴³ Ezek alapján elmondható, hogy a megállapított kategóriák jellemző és eltérő nyelvhasználattal rendelkeznek, amit én is rögzítettem.

	magyar	szerb	magyar-szerb	angol	egyéb	összesen
nemzetközi	0	0	0	1	0	1
állami	0	1	0	0	4	5
kereskedelmi	19	248	239	37	10	553
önkormányzati	1	14	47	0	5	67
egyházi	9	4	1	0	0	14
civil szervezetek	23	8	44	0	2	77
politikai	1	4	1	0	0	6
magánemberek	32	45	24	8	3	112
összesen	85	324	356	46	24	835

2. ábra: Statisztikai összegzés

IV.1.1 Kereskedelmi kategória

1. diagram: A kereskedelmi kategória esetszámai

Esetszám szerint haladva az első kategóriába az 553 feliratot jegyző kereskedelmi szféra került. A mellékelt ábra jobb oldalán jól megfigyelhető az egynyelvű táblákon megjelenő szerb dominancia: 19 magyar és 248 szerb egynyelvű feliratot rögzítettem. 239 esetben találtam magyar-szerb kétnyelvűséget, így még az előbbi kontraszt ellenére is kijelenthető, hogy a magyar nyelv támogatott. Vajdaságban is - a szféra jellegének, a gazdasági érdekeknek megfelelően - szerepel az angol, mint *lingua franca*: 37 ilyen nyelvű jelzést dokumentáltam.

⁴³Cramér's V <https://www.ibm.com/docs/en/cognos-analytics/11.1.0?topic=terms-cramers-v>
(Utolsó letöltés dátuma: 2023. jan. 9.)

Néhány megfigyelést érdemes tenni a jelentős szerb dominanciával kapcsolatban. Rekorábban említett tanulmánya alapján *duplikáció*, *töredékes*, *átfedés*, *kiegészítő* kategóriákra osztható a nyelvek közötti tartalomreláció. A kereskedelmi szféra statisztikája első ránézésre megtévesztő lehet, hiszen azt gondolhatjuk, az információ 45%-a csak a szerb nyelvet ismerők számára érhető el, de ez nem teljesen pontos következtetés. A hétköznapi emberek számára releváns információk nagy többségben mind a két kódban szerepelnek a kirakatokban, hirdetésekben. A jogszabály szerint megszabott, kötelezően kihelyezendő hivatalos dokumentumok (pl. működési engedély) szerb nyelven fogadhatóak el, így ezek kizárólag így szerepelnek, ez jelentősen billenti az eloszlást, de a nemzetiségi nyelv támogatottságát nem csökkenti. Ilyen jelenségek megfigyelésére tökéletesen alkalmas a két kategorizálás (táblánkénti v. üzletenkénti) összehasonlítása, amellyel a jelen kutatás tanulságai alapján a későbbiekben mindenképpen ki fogom egészíteni elemzésemet.

1-2. kép: Jellemző példa látható a duplikációra és a töredékes megjelenésekre

A profitorientált szervezetek nyelvhasználata mögött álló *nyelv* és az *érzelmek kommodifikációja* során a turisztikai és a gazdasági szektor az anyanyelv(ek)et felhasználva és kihasználva csalogatja a vevőket magához. Természetesen Zenta szolgáltatói szektorának

célcsoportja nem korlátozódik az itteni lakosságra, így célszerű nemcsak a szerb és a magyar, de az angol használata is.

IV.1.2 Magánemberek feliratai

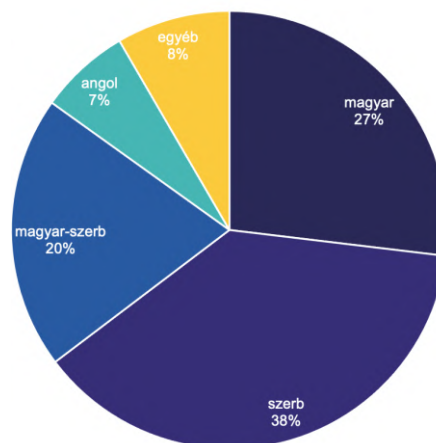
Az ábrán jól kivehető, hogy a magánemberek feliratai esetében a gazdasági érdekeket felváltó nemzetiségi hovatartozás jelentősen más nyelvhasználatot eredményez. Az általam besorolt 112 táblából csupán 24 esetben jelent meg a kétnyelvűség, 65%-ban szerb vagy magyar egynyelvű feliratot rögzítettem. A nyelvi nacionalizmus fogalma pontosan leírja az ezt a jelenséget magyarázó gondolatrendszert:

“a nemzet néhány fontos attribútumának, mindenekelőtt a nyelvnek kultikus jellegű tiszteletben

részesítése”⁴⁴. Ahogy Lanstyák is megemlíti, ez a magatartás a többségi és kisebbségi nyelvhasználókra is jellemző, az előbbieket a nemzetiségi nyelvek visszaszorítására törekednek, a kisebbségiek pedig nyelvi jogaik, identitásuk fenntartásáért harcolnak. Zenta esetében azonban kevésbé jellemző ennek extrém megjelenése, amit viszont például a korábban említett Kolozsváron sajnos láthattunk. Zentán a kétnyelvű táblák, feliratok érintetlenül állnak.

Meglepő eredmény, hogy a táblák majdnem 40%-a egynyelvű szerb, így abszolút felsőbbrendűséget élvez az állami nyelv a magyarral szemben annak ellenére is, hogy a magyar rendelkezik regionálisan hivatalos státusszal, a demográfiai adatok pedig, ahogyan azt korábban már idéztük, 80%-os magyar többséget mutatnak.

E kategória táblái között több kereskedelmi jellegű is szerepel, mégis az egyértelmű privát jegyeik miatt ebben a csoportban kaptak helyet, amit a mellékelt képekkel illusztrálok is. A különböző apróhirdetésszerű feliratok többnyire két nyelven szerepelnek, de a konzervatívabb hirdető némi profitról való lemondás mellett csak anyanyelvüket használták. Emellett egy érdekes jelenséget is megfigyeltem, mely a kereskedelmi szférában kevésbé volt jellemző: néhány reklám az adott szolgáltatást két különböző egynyelvű plakáttal hirdetett, így továbbra is targetált a teljes lakosságra, de nem távolította el a többnyelvűségtől idegenkedőket.

2. diagram: A magánfeliratok esetszámai

⁴⁴ Lanstyák I. (2009) *Nyelvi idológiák és filozófiák*. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 11(1): 30.

3-4. kép: magánszemélyek által kihelyezett hirdetések

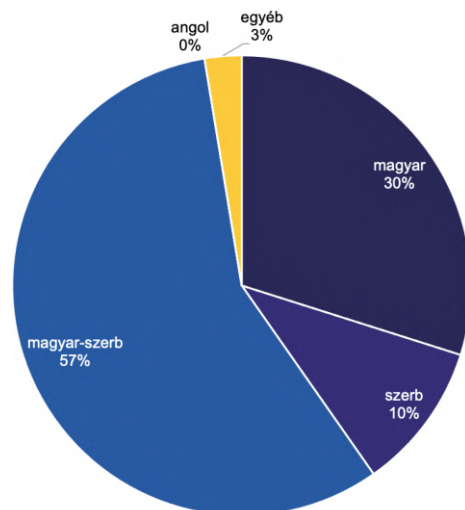
Zenta piacán ottjártamkor még fél 11-kor is nagy volt a jövés-menés, itt ismerhettem meg közvetlenebb módon a szóbeli nyelvhasználatot, és bebizonyosodott, hogy sok magyar szó hangzik el a településen. Ijesztő riportergémemre hamar figyelmesek lettek az eladók, de kedves érdeklődés fogadott, sőt, kutatásom ismertetése után nagy lelkesedéssel beszéltek az itteni magyarság helyzetéről, a békés együttélésről, még interjúalanyt is ajánlottak kutatásomhoz. Érezhető a nacionalista ideológia a válaszbán, melyet az etnikai és nyelvi eloszlással kapcsolatos kérdéseimre kaptam egy lakostól: természetesen a városban majdnem mindenki magyarul beszél, hiszen magyarok laknak itt. Egy biztos, a nyelv etnolingvisztikai vitalitása adott, hiszen a magyar a zentaiak kommunikációjának szerves része szóban és írásban is.

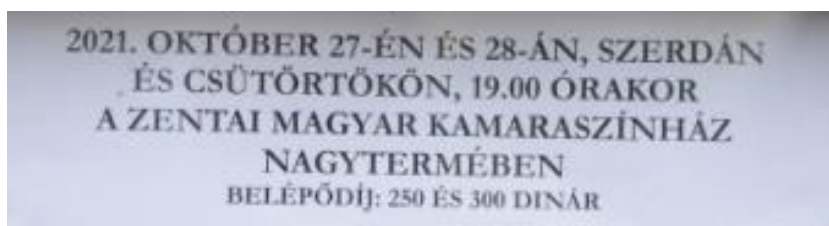
5. kép: árlista a piacon

IV. 1. 3 Civil szervezetek szférája

A civil szervezetek feliratainál jobban kirajzolódik a város demográfiai eloszlása, mint az előzőekben, 23 magyar és 8 szerb egynyelvű feliratot rögzítettem. Mivel ebben a kategóriában az előzőektől eltérően egyáltalán nem jelennek meg kereskedelmi célú táblák, hirdetések, a magyar dominanciája mögött az anyagi motiváció hiánya állhat; így valóban az anyanyelv használata válik elsővé. Az összképet továbbra is a kétnyelvűség határozza meg, de látható, hogy a hivatalos jelleg és az anyagi motiváció megszűnésével előtérbe kerül a magyar nyelv.

3. diagram: A civil szervezetek szférájának esetszámai

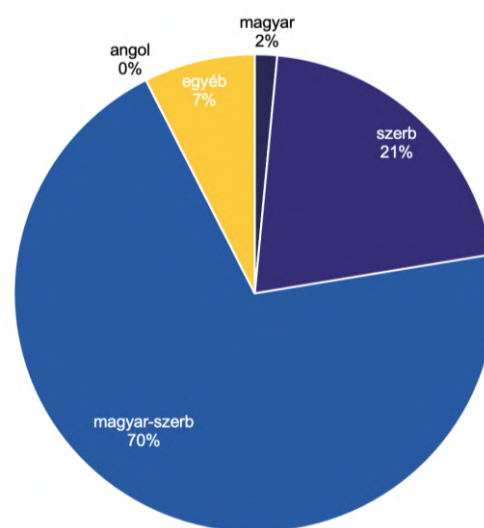
6. kép: egy plakát szövege

IV. 1. 4 Önkormányzati táblák

Ezen a ponton érdemes ismét kitérőt tennünk és újból hangsúlyoznunk e kutatási forma egyik legfontosabb jellemzőjét, a nyelvitájkép-elemzés sokoldalú megközelíthetőségét és részleges szubjektivitását. Zenta városában a KRESZ és más táblák is rendhagyóak. Az államilag kibocsájtott, szerb nyelvű (többek között közlekedési) tájékoztatótáblák helyett a településen tervezett, kétnyelvű táblák kerültek kihelyezésre, melyek nyelvezetét kisebbségvédelmi törvényrendszer szabályozza. Törvényrendszer, mert hierarchikus rendszerbe sorolhatóak a következő intézkedések: állami szinten a *Nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény hatályos*, amit Vajdaság Autonóm Tartomány *Alapszabálya* követ. A gyakorlati szabályozásokat főként Vajdaság AT. Képviselőházának a *Nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről* szóló

határozatában találjuk meg.⁴⁵ A város külön kisebbségvédelmi szabályozásokkal rendelkezik, *Alapszabály* és a *Törvény a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól* szabályozzák a nyelvhasználatot és a jogokat. Ezek összességének számunkra releváns része főként a táblákon megjelenítendő nyelvek és azok sorrendje, mely megmagyarázza az egységes szerb, majd magyar sorrendet. Mivel az önkormányzat feladata és felelőssége a közterületeken kihelyezett hivatalos táblák biztosítása, így ezeket mind ehhez a kategóriához soroltam. A statisztikán látható, hogy a szabályozások hatékonyan működnek, a kétnyelvűség adott, a 67 önkormányzati táblából 48 feliraton szerepel magyar nyelv.

A város főterén kiállított középiskolai táblákat a személyiségi jogok tiszteletben tartása mellett nem dokumentáltam, de érdekesnek tartom leírni ezek kettősségét is: a városban láthatóan többnemzetiségű osztályok (is) tanulnak, ez a táblán a kettéosztott elrendezésben tükröződik, a cirill írásmódú nevek és a latin betűs, főleg magyar eredetűek csoportosítva jelennek meg.

4. diagram: Az önkormányzati kategória esetszámai

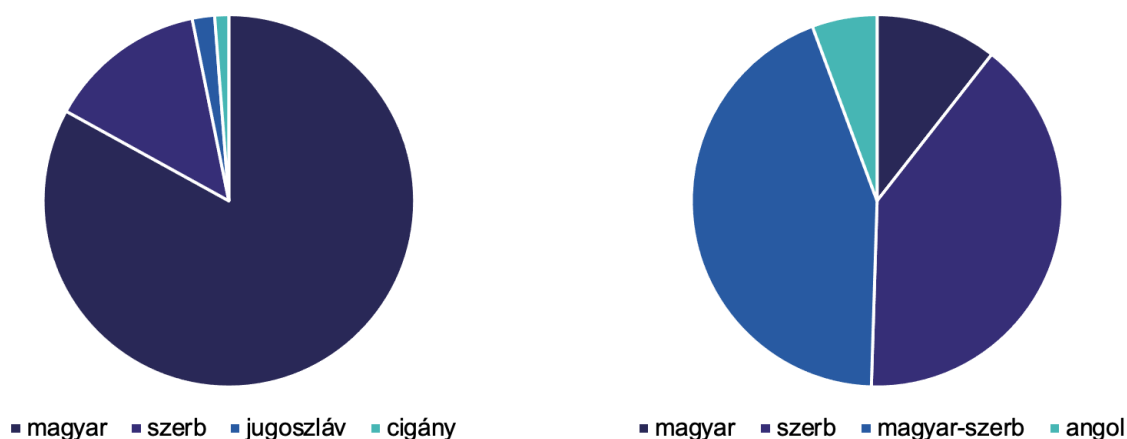
IV. 2 A kutatási kérdés megválaszolása, konklúzió

A fontosabb kategóriák számbavétele során egyértelművé vált, hogy Zenta város nyelvi tájképére a kétnyelvűség jellemző; a demográfiai viszonyok helyett a nyelvhasználat azonban a nyelvek közötti státuszkülönbségeket képezi le, és a gazdasági érdekeket tartja szem előtt. A jelenség főként a kereskedelmi jellegű és a magánszemélyek által kihelyezett táblákon, plakátokon, hirdetésekben volt pregnáns, hiszen ezek profitorientált jellegükből adódóan nem mellőzhetik a szerb nyelv használatát. Ugyanakkor az a hipotézis, mely szerint a hivatalos jelleggel fordítottan arányos a magyar nyelv megjelenése, beigazolódnak látszik, a civil szervezetek feliratainak nyelvhasználatát nem befolyásolja a bevételszerzés, így ezek esetében a magyar kerül domináns helyzetbe.

⁴⁵ Lulić, E. (2013) *Újvidék sétálóutcájának nyelvi tájképe*. Változó világ – Változó közösségek a Kárpát-medencében. 180-186.

Az ideológiai szerep a nyelvi tájképben egyértelműen megállapítható; a hatalmi viszonyok megszilárdításához szükséges mind a homogenizáció, mind pedig a magyar nyelv visszaszorítása és a szerb nyelv megerősítése.

A magyar nyelv egyértelműen alulról szerveződő, spontán előfordulású jelenléttel rendelkezik (ezt nevezi Blommaert “grassroots”-ként⁴⁶), a magyar presztízse, jogi státusza alacsonyabb a szerbnél (erről tanúskodik a táblákon megjelenő sorrend, intézményes támogatottság); de a piacon tapasztaltak és az utcán látottak mind megerősítették azt a tényt, hogy a nyelv vitalitása adott és szilárd, hiszen nemcsak a szóbeli kommunikáció eszköze a magyar, de írásos formában is a teljes várost behálózza. Tapasztalataim szerint a városban erős lingvizmus és nacionalista törekvések helyett egy békés interetnikus viszony alakult ki az évek során.

5-6. diagram: az etnikai eloszlás és a nyelvhasználat eltérése

V. Kitekintés

Kutatásom triangulációját a továbbiakban erősítenem kell a munka során felvetődött kérdések megválaszolása érdekében, így a jövőben Katona Hajnal Tünde kérdőívének⁴⁷ adaptált változatával interjúkat szeretnék készíteni zentai lakosokkal és döntéshozókkal, főként a kisebbségi és többségi nyelvi attitűdök vizsgálata céljából. A nyelv etnolingvisztikai vitalitásának szempontjából az iskolát is - mint az egyik legfontosabb közösségi teret -

⁴⁶ Blommaert, J. (2008) *Grassroots Literacy: Writing, Identity and Voice in Central Africa*
DOI:10.4324/9780203895481

⁴⁷ Katona H. T. (2016) *Nyelvi attitűd és jogismeret erdélyi magyar közösségekben: szociolingvisztikai vizsgálat*. Sepsiszentgyörgy: Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége.

szeretném kutatásom részévé tenni⁴⁸, de a város újbóli felfedezése Szabó Tamás Péter idegenvezető technikájának⁴⁹ bevonásával szintén indokolt és értékes lehet. Egy fontos további szcéná, a digitális tér kutatása szélesebb betekintést nyújtana Zenta lakóinak nyelvhasználatába, a városi weboldal mellett a környékről feltöltött közösségi média posztok nyelvezetének vizsgálata további kvantitatív és kvalitatív megfigyelésekhez vezethet.

Az LL kutatások elkészítésének egyik legnehezebb, ráadásul igen időigényes része a katalogizálás. Ugyan létezik mobilos applikáció, mely e tudományterülettel foglalkozik, de ez az alkalmazás nem nyújtja hatékony alternatíváját a manuális táblázatba sorolásnak. Mivel egy applikáció elkészítése, mely 1) fényképet készít egy tábláról 2) bemenetet fogad a tábla nyelvével, kategóriájával kapcsolatban 3) a gyűjtött adatokat a terepmunka végén táblázatba és képgalériába exportálja, nem bonyolult, így a jövőben szeretném megkísérelni egy ilyen alkalmazás elkészítését, mellyel talán hozzájárulhatok a területen dolgozó nyelvészek munkájának megkönnyítéséhez, a technikai háttér egyszerűsítéséhez.

⁴⁸ Szabó, P. T. (2017) *Keresztény iskolai nyelvi tájkép*. Regio, 25. kötet, 3. szám 83-112.

⁴⁹ Szabó P. T., Troyer, RA. (2017) *Inclusive ethnographies: Beyond the binaries of observer and observed in linguistic landscape studies*. Linguistic Landscape 3 (3), 306-326.

Bibliográfia

- Backhaus, P. (2007) *Linguistic Landscapes: A Comparative Study of Urban Multilingualism in Tokyo*. 66. Clevedon, Multilingual Matters.
- Bagna, C. - Bellinzona, M. (2021) *Linguistic landscape e dialetti italo-romanzi: usi, ruoli e atteggiamenti*, In: *La presenza dei dialetti italo-romanzi nel paesaggio linguistico Ricerche e riflessioni*, Bernini, G. - Guerini, F. - Iannàccaro, G. (eds.), Bergamo University Press, Bergamo.
- Barni, M., Bagna, C., (2010) *Linguistic Landscape and Language Vitality*. In: E. Shohamy, E., Ben-Rafael, M. Barni (eds), *Linguistic landscape in the city*, Clevedon, Multilingual Matters: 3-18.
- Bartha, Cs. - Laihonen, P. - Szabó, TP (2013) *Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben* In: PRO MINORITATE 22 (3), 13-28.
- Ben-Rafael, E. - Shohamy, E. Amara, M. H., - Trumper-Hecht, N. (2006) *Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel*. In: *International Journal of Multilingualism*, 3(1), 14.
- Benő A.. (2018) *Névtáblák, ideológiák, szimbolikus jelentések*. In: Tódor E., Tankó E., Dégi Zs. (szerk.), *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség: Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Kolozsvár: Scientia. 43-54.
- Blommaert, J (2012) *Chronicles of complexity. Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes*, Tilburg University, Tilburg, 5.
- Blommaert, J. (2008) *Grassroots Literacy: Writing, Identity and Voice in Central Africa* DOI:10.4324/9780203895481
- Blommaert, J. (2008) *Grassroots Literacy: Writing, Identity and Voice in Central Africa* DOI:10.4324/9780203895481
- Borbély A. (szerk.) (2020) *Nemzetiségi nyelvi tájkép Magyarországon*, Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- http://www.nytud.hu/publ/nemzetisegi_nyelvi_tajkep/nemzetisegi_nyelvi_tajkep.pdf (Utolsó megtekintés: 2022. december 20.)
- Cenoz, J. - Gorter, D. (2006) *Linguistic landscape and minority languages*. In: Cenoz, J. and Gorter, D. (2006) *Linguistic landscape and minority languages*. DOI:10.1080/14790710608668386 Clevedon, Multilingual Matters.

- Corbeil, J. (1980). *L'aménagement linguistique du Québec*, Guérin, Montréal.
- D'Agostino M. (1996) *Spazio, Città, Lingue. Ragionando su Palermo*, In "RID Lingue dialetti società" XX, Clueb, Bologna, 35-87. DOI: 10.1080/23247797.2021.2014029
- Ehala, M. (2010) *Refining the notion of ethnolinguistic vitality*. In: International Journal of Multilingualism, 7(4), 363–378.
- Gorter, D - Cenoz J. - van der Worp, K. (2021) *The linguistic landscape as a resource for language learning and raising language awareness*, In: Journal of Spanish Language Teaching, 8:2, 161-181,
- Gorter, D. -Aiestaran J., Cenoz, J. (2012) *The revitalization of Basque and the linguistic landscape of Donostia-San Sebastián*. DOI:10.1057/9780230360235_9
- Gorter, D. (2006) *Further Possibilities for Linguistic Landscape Research*. In D.Gorter (szerk.) *Linguistic Landscape (A New Approach to Multilingualism)*: 83. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Gorter, D. (2017) *A nyelvi tájkép tanulmányozása: bevezetés a tudományterületbe*, In: Regio, 3: 31-49.
- Gorter, D. (2019) *Methods and Techniques for Linguistic Landscape Research: About Definitions, Core Issues and Technological Innovations*, Pütz, Martin, and Neele Mundt. "Expanding the linguistic landscape." Bristol, Multilingual Matters 41-42.
- Heller, M. (2003) *Globalization, the new economy and the commodification of language*. In: Journal of Sociolinguistics 7 (4), 473-492.
- Hult, Francis M. (2014) *Drive-thru linguistic landscaping: Constructing a linguistically dominant place in a bilingual space*. DOI: 10.1177/1367006913484206 International Journal of Multilingualism, 2006, 3.
- Katona H. T. (2016) *Nyelvi attitűd és jogismeret erdélyi magyar közösségekben: szociolingvisztikai vizsgálat*. Sepsiszentgyörgy: Anyanyelvapolók Erdélyi Szövetsége.
- Laihonen, P. (2012) *Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban*. Fórum Társadalomtudományi Szemle, 14(3): 27-49.
- Landry, R. - Bourhis, R.Y. (1997) *Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality*: 25. <https://doi.org/10.1177/0261927X970161002>
- Lanstyák I. (2009) *Nyelvi idológiák és filozófiák*, In: Fórum Társadalomtudományi Szemle, 11(1): 27-44.
- Lulić, E. (2013) *Újvidék sétálóutcájának nyelvi tájképe. Változó világ – Változó közösségek a Kárpát-medencében*. Balassi, Budapest, 180-186.

- Reh, M. (2004) *Multilingual writing: A reader-oriented typology—with examples from Lira Municipality (Uganda)* DOI: 10.1515/ijsl.2004.2004.170.1
- Rosenbaum, Y. és sztsai (1977) *English on Keren Kayemet Street*, In Fishman, J. A. - Cooper R. L. - Conrad, A.W., *The Spread of English*, Newbury House, Rowley, MA.
- Sassen S. (2005) *The Global City: Introducing a Concept*, In: *Brown Journal of World Affairs*, 12, 2, 27-43.
- Spolsky, B. - Cooper, R.L. (1991) *The Languages of Jerusalem*, Clarendon Press, Oxford. 81-84.
- Szabó P. T., Troyer, RA. (2017) *Inclusive ethnographies: Beyond the binaries of observer and observed in linguistic landscape studies*. *Linguistic Landscape* 3 (3), 306-326.
- Szabó, P. T. (2017) *Keresztény iskolai nyelvi tájkép*. In: *Regio*, 25. kötet, 3. szám 83-112.
- Tódor E. -Tankó E. - Dégi Zs. (szerk.) (2018) *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség*, Scientia, Kolozsvár.
- Trumper-Hecht, N. (2009) *Constructing national identity in mixed cities in Israel: Arabic on signs in the public space of upper Nazareth*. In: Shohamy E. - Gorter D. *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery* 238–252, London, Routledge.
- Tulp, S. M. (1978) *Reklame en tweetaligheid: Een onderzoek naar de geografische verspreiding van franstalige en nederlandstalige affiches in Brussel.* ” *Taal en Sociale Integratie* 1, 261-288.
- V.ö. Lengyel, Zs.. (2004) *Az írott nyelv mint az elsajátítás tárgya*, In: *Magyar Nyelvőr*, 128: 94.
- Verdoodt, A. (1973) *La protection des droits de l'homme dans les États plurilingues*, F. Nathan, Paris.
- Vertovec, S. (2007), *Super-diversity and its Implications*, In: *Ethnic and Racial Studies*, 30, 6, 1024-1054.